

STRESZCZENIE

BARWA WE WSPÓŁCZESNYM JĘZYKU HISZPAŃSKIM. ASPEKT JĘZYKOWO-KULTUROWY

Celem niniejszej rozprawy była językowo-kulturowa analiza wyrażen kolorystycznych notowanych we współczesnym języku hiszpańskim Półwyspu Iberyjskiego. Materiał badawczy dzisiejszego języka hiszpańskiego (wyłącznie odmiany europejskiej) zgromadzony został na podstawie hiszpańskich prac leksykograficznych, między innymi:

- Real Academia Española, *Diccionario de la lengua española* (DRAE), 22a ed., Madrid 2001,
- *Clave: Nuevo Diccionario de uso del español actual* (CLAVE), Madrid 1996,
- María Moliner, *Diccionario del uso del español* (DUE), Madrid 2007,
- M. Seco, *Diccionario del Español Actual* (DEA), Madrid 1999.

W monografii przyjęto językowo-kulturową metodę opisu. Ujęcie językowe odnosiło się do leksykalno-semantycznej prezentacji wyrażen kolorystycznych, które zanalizowane zostały w obrębie dwóch grup: wyrażen z nazwami kolorów achromatycznych (biały, czarny, szary) i wyrażen z nazwami kolorów chromatycznych (czerwony, żółty, zielony, niebieski). Każdy z kolorów omówiony został z punktu widzenia teorii prototypów językoznawstwa kognitywnego i semantyki wyrażen kolorystycznych. Ujęcie kulturowe obejmowało natomiast opis funkcji danej barwy w kulturze hiszpańskiej Półwyspu Iberyjskiego, jak również zarys tła kulturowego przy interpretacji językowej wyrażen kolorystycznych.

Na podstawie analizy językowo-kulturowej wyrażen kolorystycznych w języku hiszpańskim Półwyspu Iberyjskiego można wyprowadzić szereg wniosków natury językowej i kulturowej.

Prototypem barwy blanco w języku hiszpańskim okazał się kolor śniegu, mleka i wapna. W definicjach słowników hiszpańskich pojawia się ponadto odniesienie bieli do światła słonecznego.

Prototypem barwy negro w języku hiszpańskim jest węgiel i wlot tunelu, a ponadto barwa ta eksplikowana jest jako: brak koloru oraz w odniesieniu do rasy czarnej.

Prototypem barwy gris w języku hiszpańskim jest popiół oraz wymieszanie koloru białego z czarnym.

Prototypem barwy rojo w języku hiszpańskim jest krew, dojrzałe pomidory, kolor maków, kolor włosów o rozpalonej jasności (złota).

Prototypem barwy amarillo w języku hiszpańskim jest: kolor podobny do złota, żółtka jaja, koloru skórki cytryny czy do dojrzałej cytryny.

Prototypem barwy verde jest świat roślin, w tym świeża trawa, listowie, korony drzew, liście i grynszpan. Ponadto w języku hiszpańskim barwa verde ma jeszcze w charakterze prototypu kamień – szmaragd.

Prototypem barwy azul w języku hiszpańskim jest niebo i woda.

W odniesieniu do semantyki

Materiał korpusowy barwy blanco pozwolił na wyodrębnienie kilku domen semantycznych: koloru skóry (la raza blanca ‘rasa biała’, la persona blanca ‘biała osoba’), pory dnia i pogody (un amanecer blanco ‘biały świt’, la niebla blanca ‘biała mgła’), wartościowania dobra i zła (la Dama Blanca ‘Biała Dama’, el hábito blanco ‘biały habit’), charakterystyki ludzi i ich działań (el lirio blanco, ‘lilia biała’, lilia świętego Józefa, kwiat uosabiający osobę lub rzecz wyróżniająca się czystością, la mirada blanca ‘białe spojrzenie’), stanu zdrowia/samopoczucia i opieki medycznej (estar blanco ‘być bladym, być białym’, la cara blanca ‘blada twarz, biała twarz’), produktów żywnościowych (la carne blanca ‘białe mięso’ z drobiu lub cielęce; el pan blanco ‘biały chleb’ białe pieczywo).

Materiał korpusowy barwy negro również pozwolił na wydzielenie kilku domen semantycznych: koloru skóry człowieka (negro/negroafricano dosłownie ‘czarny, czarnoafrykańczyk’ w odniesieniu do osoby czarnoskórej z grupy etnicznej), złego samopoczucia (bilis negra ‘czarna żółć’ jako melancholia, smutek; estar negro ‘być czarnym’ czyli nadzwyczaj smutnym i melancholijnym), nazw artefaktów (jamón de pata negra ‘szynka z wieprza rasy iberyjskiej’, pata negra ‘czarna racica wieprza iberyjskiego’, banderilla negra ‘czarny grot’), zjawisk atmosferycznych i astronomicznych (marea negra ‘czarny przyływ’, tierra negra ‘czarna ziemia’), określeń człowieka i jego działań (un negro dosłownie ‘czarny’ w znaczeniu metaforycznym ‘osoba pracująca anonimowo dla wyróżnienia i profitu innej, zwłaszcza przy pracach literackich’; trabajar más que un negro, o como un negro – dosłownie: pracować więcej niż Murzyn lub pracować jak Murzyn w znaczeniu metaforycznym ‘pracować bardzo ciężko’) i wartościowania (magia negra ‘czarna magia’, escopeta negra ‘czarna strzelba’ w znaczeniu metaforycznym w określeniu profesji, ciężkiej pracy i relacji międzyludzkich, co określa de facto człowieka wykonującego zawód myśliwego).

Materiał korpusowy barwy gris pozwolił na wydzielenie następujących domen semantycznych: koloru skóry człowieka (kolor szary nie określa rasy człowieka, jednakże istnieje określenie bladości jako piel gris ‘szara skóra’), pory dnia i pogody (un amanecer gris ‘szary świt’ lub un atardecer gris ‘szary zmierzch’), charakterystyki ludzi i ich otoczenia (la eminencia gris ‘szara eminencja’, el cerebro gris ‘szary mózg’), działania w tajemnicy i ukryciu (una zona gris ‘szara strefa’, el mercado gris ‘szary rynek’), stanu zdrowia i stanu samopoczucia (las manos grises ‘szare ręce’, el cuerpo gris ‘szare ciało’).

Materiał korpusowy barwy rojo pozwolił na wydzielenie następujących domen semantycznych: koloru skóry (la piel roja ‘czerwona skóra’ polemiczne wyrażenie o rdzennej ludności Indian), pory dnia i pogody (el sol rojo ‘czerwone słońce’, la luna roja ‘czerwony księżyc’), charakterystyki ludzi i ich otoczenia (el maillot rojo ‘czerwona koszulka’, La Lista Roja del Patrimonio ‘Czerwona Lista Dziedzictwa Narodowego’), stanu zdrowia i samopoczucia (los granos rojos ‘czerwone pryszczki, krosty skórne’, las manchas rojas ‘czerwone plamy skórne’).

Materiał korpusowy barwy amarillo pozwolił na wydzielenie następujących domen semantycznych: koloru skóry (un amarillo ‘żółty’, raza amarilla ‘żółta rasa’), pory dnia i pogody (el sol amarillo ‘żółte słońce’, un atardecer amarillo ‘żółty zmierzch’), charakterystyki ludzi i ich otoczenia (un periodista amarillo ‘żółty dziennikarz’, la prensa amarilla ‘żółta prasa’), nazw odczynników chemicznych (el amarillo de cadmio ‘żółty kadmu’), świata polityki (el sindicato amarillo ‘żółty związek zawodowy’, un trabajador amarillo ‘żółty pracownik broniący zarządu), ostrzeżenia (la alerta amarilla ‘żółty stan alarmowy’), stanu zdrowia i samopoczucia (los ojos amarillos ‘żółte oczy’, la piel amarilla ‘żółta skóra’) oraz przyrody (el verano amarillo ‘żółte lato’).

Materiał korpusowy barwy verde pozwolił na wydzielenie następujących domen semantycznych: przyrody (un árbol verde ‘zielone drzewo’, una planta verde ‘zielona roślina’), ludzi i ich otoczenia (un verde ‘zielony’ czyli ekolog, la infancia verde ‘zielone dzieciństwo’), nazw artefaktów (un verde ‘zielony’ to dawny banknot o wartości tysiąca peset, el tapete verde ‘zielone sukno’ potocznie – zielony stolik do gier hazardowych), stanu zdrowia i samopoczucia (ponerse verde en la cara co w znaczeniu dosłownym i metaforycznym oznacza ‘zzielenieć na twarzy’), zezwolenia (la luz verde del semáforo ‘kolor zielony drogowej sygnalizacji świetlnej’, la ola verde ‘zielona fala’), odczynników chemicznych (ceniza verde ‘zielony popiół’ mieszanina siarczanu miedzi z arsenikiem, cobre verde ‘zielona miedź’, czyli malachit).

Materiał korpusowy barwy azul pozwolił na wydzielenie domen semantycznych: pochodzenia (la sangre azul ‘niebieska/błękitna krew’, las venas azules ‘niebieskie żyły’), stanu

zdrowia i samopoczucia (la visión azul ‘niebieskie widzenie’ to zaburzenie wzroku w percepcji kolorów), świata zwierząt (el pescado azul ‘niebieska ryba’), zezwolenia (la zona azul ‘niebieska strefa’, la bandera azul ‘niebieska flaga’), religii, świata polityki, wojska, policji, nauki (el banco azul ‘niebieska ława’, División Azul ‘Błękitna Dywizja’), odczynników chemicznych (la caparrosa azul – ‘siarczan miedzi’).

Aspekt kulturowy barw rozumiany jest szeroko począwszy od uwzględnienia miejsca kolorów w filozofii, religii i psychologii poprzez kolorystykę dzieł wielkich mistrzów, sztuki, dekoracji i ubiorów aż po rolę barw w tradycji, obrzędach, tańcach i fiestach narodowych.